

מכניזם של קונפליקט

אופן היווצרות קונפליקט בין צה"ל לאוכלוסיה הפלסטינית
כשהמשטרה הפלסטינית בתווך – משמעויות והשלכות

סא"ל קובי

המשטרה הפלסטינית. זו מייצגת אותם בפני כוחות צה"ל הפועלים בשטח. בשטח פועלות אפוא ארבע ישויות: צה"ל, המשטרה הפלסטינית, מתיישבים ישראלים ואוכלוסייה מקומית פלסטינית. צה"ל, המשטרה הפלסטינית והאוכלוסייה המקומית פועלים במערכת איזונים עדינה ורגישה, מושפעים באופן ישיר זה מפעילותו של זה ובאים במגע שוטף ויומיומי. לעומתם המתיישבים הישראליים מבודדים מעצם העובדה שאין הם מכירים בסמכותה של המשטרה הפלסטינית ומשום שהם מנהלים חיים עצמאיים כהתיישבות קהילתית וחקלאית, שאינה נצרכת למגע יומיומי עם האוכלוסייה המקומית. לעומת זאת הקשר בין ההתיישבות היהודית לצה"ל הדוק מאוד וממוסד. תחושת איום של המתיישבים או פיגוע בקרבת יישוב יהודי מביאים להפעלת לחץ על צה"ל לנקוט אמצעים ביטחוניים נוספים, שנקיטתם גורמת להפעלת מערכת לחצים על האוכלוסייה המקומית ועל המשטרה הפלסטינית.

בסיטואציה זו מוצאת עצמה המשטרה הפלסטינית בצבת של מחויבויות – מחד גיסא לאוכלוסייה המקומית, ומאידך גיסא להסכם ולצורך להקנות ביטחון ורגיעה. סיטואציה זו מתבררת ברוב המקרים כבעייתית ומורכבת מאוד. האינטרס הפלסטיני המובהק הוא להקל על האוכלוסייה המקומית ולאפשר לה שגרת חיים נוחה. אינטרס זה עומד בסתירה לצרכים הביטחוניים שלהם מחויבת גם המשטרה הפלסטינית. כתוצאה מסתירה זו מתפתח לעיתים מכניזם של קונפליקט. במקרים קיצוניים, שבהם מחרפים ומקצינים העימותים בין האוכלוסייה המקומית לבין צה"ל – בגין האמצעים הביטחוניים הננקטים לאחר פיגוע וכדי לתת מענה לתחושת האיום וחוסר הביטחון של המתיישבים הישראליים – נוצר נתק בין צה"ל, המשטרה הפלסטינית והאוכלוסייה המקומית. בשל הניתוק קטנה באופן משמעותי היכולת להידבר ולהשפיע. אם ננסה להמחיש את הסיטואציה במודל תיאורטי, הרי שמדובר במשולש כוחות, הפועל ככזה כל אימת שמתקיימים קשר והידברות בין מרכיביו.

ב־4 במאי 1994, בהמשך להסכם אוסלו, נחתם בקהיר ההסכם הישראלי-פלסטיני. ב־12 במאי 1994 החלו לפעול ברצועת עזה מכוח ההסכם המשרדים המשותפים, ובתחילת יוני 1994 החלו לפעול הסיורים המשותפים. מהשלב שבו מתחיל יישום ההסכם, והמשטרה הפלסטינית כמו גם הסיורים המשותפים פועלים ברצועת עזה מכוח ההסכם, אנו ניצבים בפני מציאות שונה מזו שהכרנו טרם ההסכם. ברצועת עזה מתעצבת ונבנית מציאות חדשה, מורכבת ובעייתית הן באזורים שבהם שוכנות התיישבויות ישראליות לצד יישובים פלסטיניים והן בצירים המשותפים, שבהם נעים כל־ידי של אזרחים ישראלים ופלסטיניים וכל־ידי של צה"ל ושל המשטרה הפלסטינית. לצה"ל אינטרס מובהק וברור לשמור על ביטחון מקסימלי לתושבים, ליישובים ולכוחות צה"ל הפועלים בשטח. לרשות הפלסטינית אינטרס מובהק לממש ריבונות, לתפוס חזקה, להפגין נוכחות, להיחשב לסמכות שלטונית ומעבר לכול – להקל על האוכלוסייה הפלסטינית ולחזק את תחושת השחרור משלטון כיבוש מתמשך.

ההסכם נתון לפרשנויות משפטיות שונות של הצד הישראלי ושל הצד הפלסטיני – פרשנויות שלעיתים סותרות זו את זו.

המתיישבים הישראליים דבקים ברצונם להמשיך לנהל שגרת חיים בטוחה ועצמאית ואינם מכירים בסמכותן של המשטרה הפלסטינית או של הרשות הפלסטינית כלפיהם (ואכן על פי ההסכם אין סמכות כזו בשטחים הנתונים לשליטה ולאחריות ביטחונית ישראלית).

האוכלוסייה הפלסטינית המקומית הציבה רף ציפיות גבוה מאוד עם חתימת ההסכם ולאחר שנכנסו לשטח כוחות המשטרה הפלסטינית. עצם נוכחותה ופעילותה של המשטרה הפלסטינית נותנת בידי האוכלוסייה המקומית תחושת גאווה וביטחון, הנובעת גם מהכרת המגבלות, שמטילה המציאות החדשה על פעילות כוחות צה"ל. לאוכלוסייה המקומית יש עתה כתובת, שבפניה היא יכולה לשטוח את טענותיה ואת דרישותיה –

אולם במקרים של פיגוע או של תחושת איום הולכת וגדלה של המתיישבים הישראליים, מופעלת מערכת לחצים פנימית, הגורמת להיפרדותו של המשולש ולפגיעה ביכולת ההידברות וההשפעה ההדדית. למשל, לאחר הפיגוע בכפר דרום (9 באפריל 1995) נוצר מכניזם כזה של קונפליקט, החוזר על עצמו לאחר כל פיגוע, תקרית או אירוע קשה בגזרה. למכניזם הקונפליקט שלושה תוצרי לוואי בולטים:

1. פגיעה באמון ההדדי שבין מפקדי צה"ל למפקדי המשטרה הפלסטינית בשטח.
2. חיכוך בין צה"ל לאוכלוסייה המקומית (כשבתווד נמצאת המשטרה הפלסטינית).
3. הפרות סדר.

תוצרי לוואי אלה משמשים כחומר דלק לקונפליקט הבא, וכך נוצר מעגל קסמים. ניתן להצביע על שני תהליכים עיקריים, המרכיבים את המכניזם הזה: תהליך המעגל הסגור ותהליך שרשרת/סדרתי.

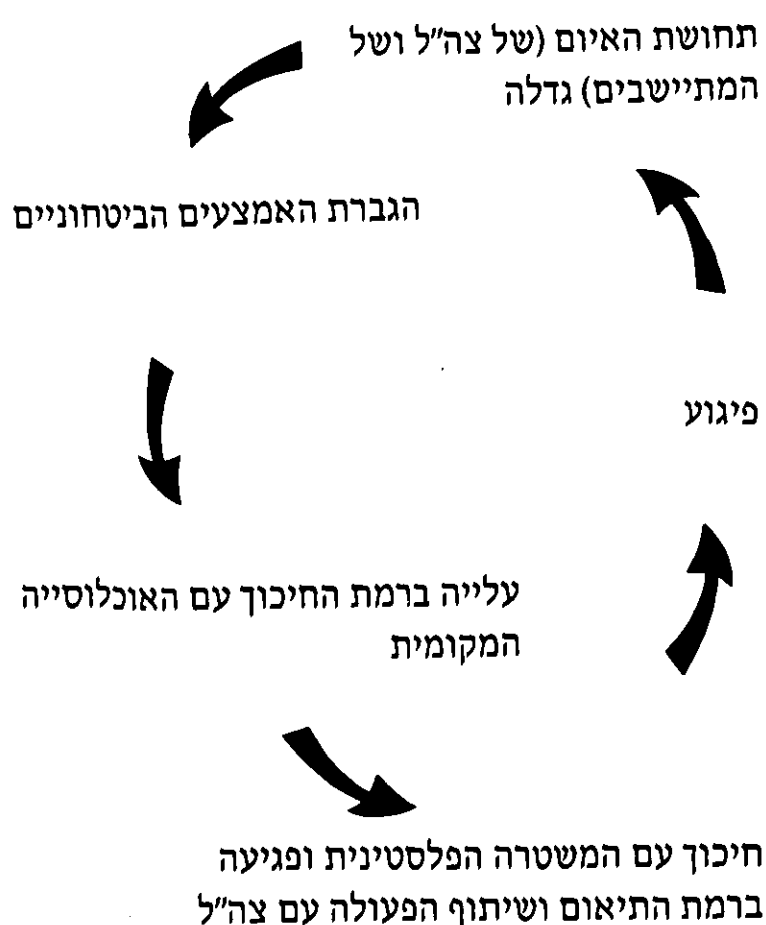
משמעויות והשלכות

מנגנוני הקישור והתיאום וכן הסיורים המשותפים מתפקדים כווסת לחץ במקרי עימות וחיכוך בשטח, אלא שהשפעתם מוגבלת עד לשלב שבו הופך העימות בשטח למחלוקת עקרונית בין מפקדי האזורים הבכירים.

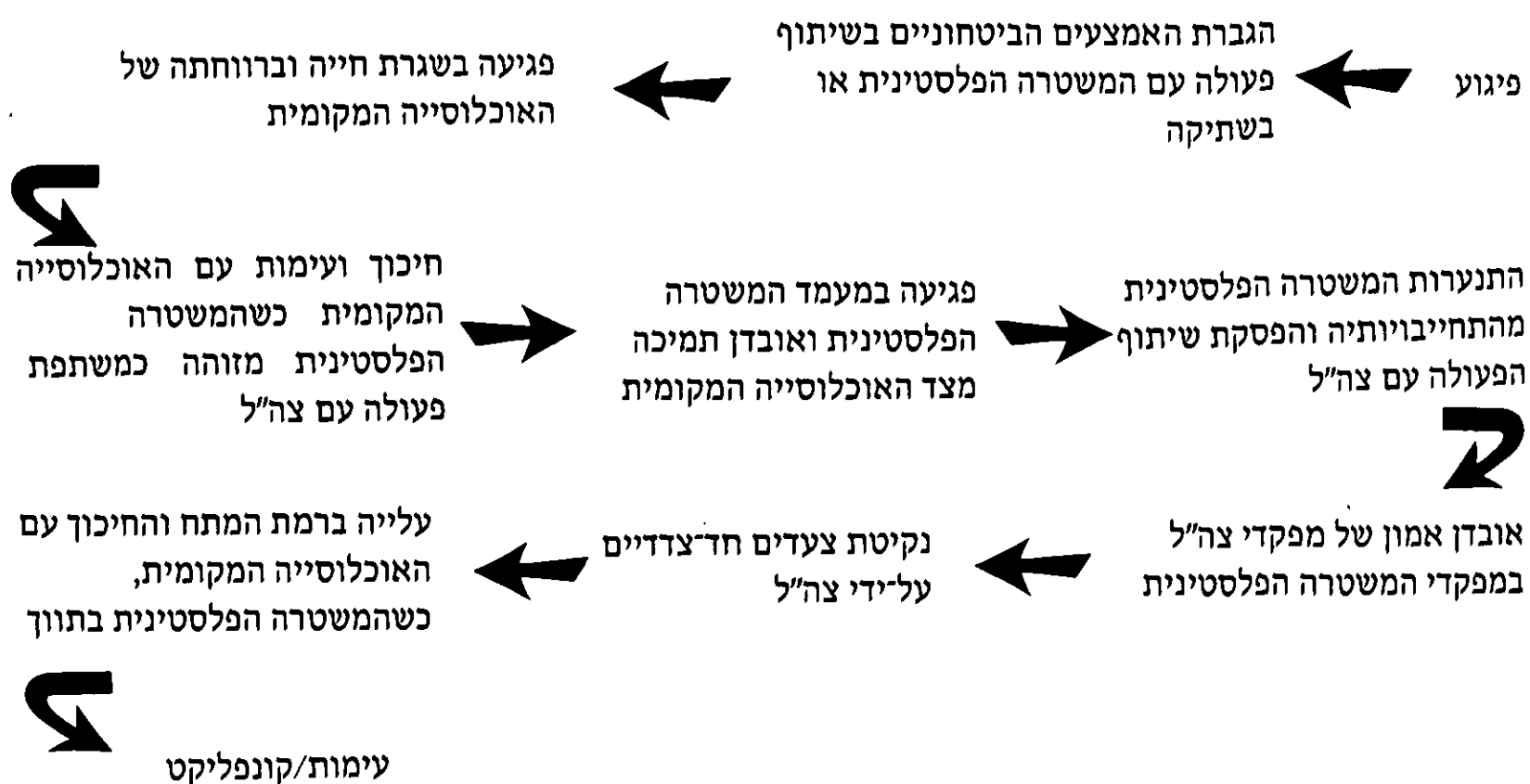
גלישת המחלוקת מהשטח לרמת המפקדים חושפת ביתר שאת את משבר האמון שבין שני הצדדים. למפקדי צה"ל קשה לקבל את הנסיגה הפלסטינית מהסכמות שהושגו ואת חוסר רגישותם – לכאורה – למצב הביטחוני החדש. המחלוקות מגבירות את המתח ומחדדות את העימות, עד כי בסופו של תהליך מחליט צה"ל לפעול באופן חד-צדדי כדי להשיג את הביטחון הנדרש. בשלב זה מתגלה ביתר שאת חולשתה של המשטרה הפלסטינית, המתקשה להשלים עם ביצועה של מדיניות, שמשמעותה פגיעה ברווחת האוכלוסייה הפלסטינית. המשטרה הפלסטינית מתקשה להתמודד עם סיטואציית משבר ועם עימות מול האוכלוסייה המקומית, המזהה את השוטרים הפלסטיניים במקרים אלה כעושי דברו של צה"ל וכמשרתי אינטרס זר. המשטרה הפלסטינית כזרוע של הרשות הפלסטינית רגישה מאוד למעמדה ברחוב הפלסטיני וזקוקה לגיבוי לצורך תפקודה.

בהעדר יכולתה של האדמיניסטרציה הפלסטינית לתת מענה הולם לאוכלוסייה המקומית ומכוח נגישותם וזמינותם של הסיורים המשותפים ושל ה-S.C.O., הופכים מנגנונים אלה לכתובתו של האזרח הפלסטיני, המרגיש נפגע מאמצעים ביטחוניים שמפעיל צה"ל. ה-D.C.O. הפלסטיני ברמת המחוז (מוח'תארים, נכבדים, בעלי עניין והשפעה) והסיורים המשותפים ברמת השטח נאלצים להתמודד עם מערכת הלחצים המופעלת עליהם. פניית האזרחים הפלסטיניים למנגנוני הקישור היא בחזקת התנהגות מחזקת, מכיוון שבכל מקרה שבו מצליחים

תהליך המעגל הסגור

תהליך השרשרת

תפקידה לדון בסוגיות ביטחוניות שלא באו על פתרון באמצעות ההסכם, בסוגיות ביטחוניות הנתונות במחלוקת בין הצדדים ובסוגיות ביטחוניות חריגות וחמורות. ה-J.S.C. הוא דרג מנחה ומכוון של ה-D.C.O.

מילון מונחים

סיור משותף – כוח משימה המורכב משני צוותים – צוות ישראלי וצוות פלסטיני. כל צוות מונה 3 שוטרים בפיקוד קצין (בסך הכל 4 אנשים). כל צוות נע ברכב – רכב ישראלי ורכב פלסטיני. סימן ההיכר המשותף הוא דגל כתום. בשטחים שהם באחריות ביטחונית ישראלית מוביל הצוות הישראלי. בשטחים שהם באחריות ביטחונית פלסטינית מוביל הצוות הפלסטיני. תפקידו של הסיור המשותף לסייר, לפקח ולדווח ל-D.C.O. על המתרחש בגזרתו, להבטיח תנועה חופשית ובטוחה לאורך הצירים ובשטחים שלצידם ולהגיש סיוע במידת האפשר בהגיעו למקום תקרית.

D.C.O. – District Coordination Office – משרד תיאום מחוזי. במשרד נציגות ישראלית ונציגות פלסטינית. תפקידיו העיקריים של ה-D.C.O.:

- תיאום, הכוונה והפעלה של הסיורים המשותפים.
- תיאום ומיסוד שיתוף הפעולה בין מפקדי הגזרות הישראליים והפלסטיניים, לרבות תיאום פעילויות של הצד האחד, העלולות להשפיע על הצד האחר.
- לבחון ולחקור אירועים המתרחשים בגזרתו ולדווח לרמות הממונות על הממצאים ועל המשמעויות ולתת המלצות.
- לבצע הנחיות ה-J.S.C. בהתאם למדיניות הנקבעת על-ידי ה-J.S.C. כדרג מנחה ומכוון.

J.S.C. – Joint Security Committee – הוועדה הביטחונית המשותפת. זו מורכבת מ-7 נציגים מכל צד.